

Pekka Sulkava & Jari Ilmonen

Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006

Pohjanvalkotäpläpaksupää

Hesperia comma catena Staudinger

- Luonnonsuojeluasetus: rauhoitettu
- Luontodirektiivi: liitteen II laji
- Uhanalaisuusluokka vuonna 2000: NT, silmälläpidettävä
- **Suojelutason kokonaisarvio vuonna 2006: suotuisa**

Pohjanvalkotäpläpaksupään elinympäristöä Annjaloanjilla. Kuva: Heikki Eeronheimo

Levinneisyysalue ja esiintyminen

Pohjanvalkotäpläpaksupää on paksupääperhosten heimon kuuluvan valkotäpläpaksupään (*Hesperia comma*) pohjoinen alalaji. Alalajin levinneisyysalueen pinta-ala on 100 km² eli ainoan sen asuttaman 10x10 km:n ruudun pinta-ala. Suomessa alalajin nykyinen levinneisyysalue käsittää suppean alueen Käsivarren suurtuntureilla Annjaloanjin alueella (kuva 1). Käsivarren pohjoisimmat alueet muodostavat yhtenäisen levinneisyysalueen Ruotsin ja Norjan esiintymien kanssa. Suomen lähialueilta alalajista on havaintoja Ruotsissa Kilpisjärven länsipuolelta ja samoin pohjoisesta Norjan Tromssan läänin alueelta.

Pohjanvalkotäpläpaksupään levinneisyyden kehityssuunta on arvioitu vakaaksi tarkastelujaksolla 1949–2006. Annjaloanjin alueella alalajin esiintymisalue on säilynyt vakaana. Lisäksi Saanalta on havaintoja alalajista 60 vuoden takaa, mutta sitä ei ole laskettu nykyiseen levinneisyysalueeseen uusien havaintojen puuttuessa. Yksittäinen vanha havainto Karesuvannosta 1940-luvulta ei ilmeisesti ole kuulunut varsinaiseen levinneisyysalueeseen.

Pohjanvalkotäpläpaksupään nykyinen levinneisyysalue tunnetaan kohtalaisen hyvin. Havaintojen keruu on ollut pääosin satunnaisesti alueella käyvien harrastajien tekemää.

Alalajin levinneisyysalueen tilan on arvioitu olevan suotuisa. Levinneisyysalue ei ole muuttunut 1950-luvun jälkeen. Se on kuitenkin hyvin suppea ja eikä laji ole palautunut entisille alueilleen.

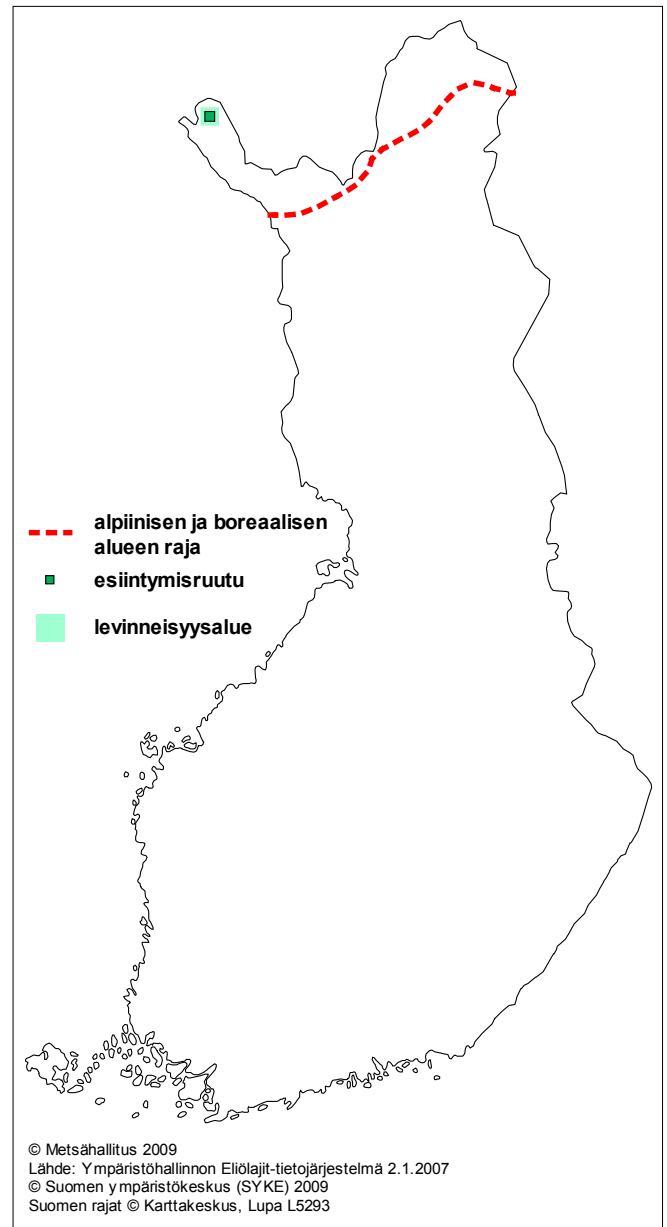
Populaatiokoko

Pohjanvalkotäpläpaksupään kokonaisyksilömääräksi on arvioitu 1 000 (500–1200) yksilöä (taulukko 1). Arvio perustuu linjalaskentaan sen elinvoimaisimmalta osapopulaatiolta Annjaloanjin pahlalta. Alalajista on lisäksi hajahavaintoja muutamalta lähikohteelta.

Taulukko 1. Pohjanvalkotäpläpaksupään populaatiokoko.

	Suomessa yhteensä	Borealisella alueella	Alpiinisella alueella
Yksilöitä	1 000	–	1 000
Esiintymiä	1	–	1

Alalajin populaatiokoon kehityssuunta on arvioitu vakaaksi tarkastelujaksolla 1998–2005. Annjaloanjin esiintymän runsaudessa ei ole havaittu merkittäviä muutoksia. Vuosisadan alusta ei ole tarkkoja tietoja. Vuonna 1988 havaittiin satoja yksilöitä, vuonna 1992 populaatiokooksi saatiin linjalaskennoissa noin 1 000 yksilöä. Muina vuosina satunnaisella havainnoinnilla on havaittu 0–100 yksilöä käyntikerralla, vuonna 2005 yhteensä 15.

Kuva 1. Pohjanvalkotäpläpaksupään levinneisyys.

Pohjanvalkotäpläpaksupään populaatiokoko tunnetaan kohtalaisen hyvin. Viimeisin linjalaskenta on tehty vuonna 1992, minkä jälkeen lajin runsaudesta on vain satunnaisia havaintoja. Ympäristön muutokset ovat alueella kuitenkin pieniä, eikä suuria muutoksia ole oletettava myöskään populaatiossa.

Alalajin populaation tila on arvioitu suotuisaksi, joskin sillä on vain yksi pienehkö populaatio Suomessa.

Lajin elinympäristöt

Pohjanvalkotäpläpaksupään elinympäristöä Annjaloanjin alueella on jyrkän kalliopahdan alla kapeana juonteena polveileva, rehevää tunturikasvillisuutta kasvava niittyjuotti. Rinteet viettävät jyrkästi lounas–etelä–kaakko-suuntaan.

Paikoin juotin alapuolella on rakkaa tai vyöryvää kivikkoa sekä alempana tunturikoivikkoa. Kartan perusteella arvioituna Annjaloanjin alueen elinympäristön pinta-ala on 0,25 km². Lisäksi satunnaisia havaintoja on Vuobmegasvarrilta (sopivan elinympäristön pinta-ala on 0,04 km²), Meekonvaaralta (0,22 km²) ja Bumbovarrilta (0,16 km²). Saanan havainnot ovat vuosilta 1938 ja 1947, eikä sitä ei ole laskettu mukaan lajin nykyisen elinympäristön pinta-alaan.

Pohjanvalkotäpläpaksupään elinympäristön kehityssuunta on arvioitu vakaaksi tarkastelujaksolla 1990–2006. Tunnettujen esiintymien lisäksi sopivaa elinympäristöä on myös alueen muilla tuntureilla. Alalajin asuttama elinympäristö tunnetaan hyvin.

Pohjanvalkotäpläpaksupään elinympäristön tila on arvioitu suotuisaksi.

Lajiin vaikuttaneet ja vaikuttavat tekijät sekä tulevaisuuden ennuste

Pohjanvalkotäpläpaksupään levinneisyysalue Suomessa on pienentynyt merkittävästi lajin löytymisen jälkeen (todennäköisesti jo ennen vuotta 1950). Saanan alueen esiintymä on nykytietämyksen perusteella hävinnyt, todennäköisesti rajoittamattoman keräilyn seurauksena. Annjaloanjin populaation runsaudessa tai elinympäristön laadussa ei ole havaittu merkittäviä muutoksia. Paahteiset, kasvillisuudeltaan mosaiikkimaiset tunturiniityt ovat reheväkasvuisia ja kalkkipitoisia, ja porojen laidunnus on runsasta. Laidunnus pitää elinympäristön kasvillisuuden matalana, mutta laidunnuksen vaikutusta perhoselle ei tunneta. Lampaannata, toukan ilmeisesti tärkein ravintokasvi, ja aikuisen perhosen käyttämät mesikasvit, metsäkurjenpolvi, kissankäpälä, mustikka, puna-ailakki ja pikkutervakko, eivät ilmeisesti kärsi laidunnuksesta. Ilmastonmuutoksella saattaa olla merkitystä alueen pohjakerroksen kasvillisuuteen ja elinympäristön avoimuuteen, mahdollisesti elinmahdollisuuksia huonontaan.

Nykyinen erittäin suppea esiintymisalue ja pieni populaatio eivät yksinään turvaa lajin esiintymistä pitkällä aikavälillä, vaan säilyminen riippune osin myös Suomen

ulkopuolisista populaatioista. Populaation eristyneisyys aiheuttaa geneettisen perimän köyhtymistä ja sattuman vaikutus äärimmäisissä luonnonoloissa kasvaa.

Pohjanvalkotäpläpaksupään tulevaisuuden ennusteen arvioidaan olevan suotuisa. Ainoa populaatio sijaitsee tiukasti suojellulla luonnonsuojelualueella, eikä alalajilla ole luontaisten syiden lisäksi ennustettavia akuutteja uhkatekijöitä. Kannan pienuudesta johtuen riski häviämislle Suomesta on kuitenkin olemassa, varsinkin jos elinympäristön tilassa tapahtuu muutoksia.

Suojelutilanne ja hoitotoimet

Pohjanvalkotäpläpaksupään koko elinvoimainen populaatio Annjaloanjin pahnalla on luonnonsuojelualueella (taulukko 2) ja kaikki potentiaaliset lähialueen esiintymät Natura-alueella. Annjaloanjin luonnonsuojelualueen säännöt kieltävät liikkumisen ja perhosten keräilyn.

Lajin havaintopaikoilla ei ole tehty kohdennettuja hoitotoimia.

Suojelu-, hoito- ja tiedonkeruutarve

Pohjanvalkotäplän lisäsuojeluun ei ole tarvetta, mutta suojelualueilla liikkumisen ja keräilyn valvonta on puutteellista.

Porojen mahdollinen ylilaidunnus lajin tärkeimmillä elinympäristöillä tulisi tarvittaessa estää esimerkiksi aitausten avulla.

Annjaloanjin alueen ja muiden potentiaalisten elinympäristöjen perustietojen keräys ja perhoskartoitukset ovat tarpeen. Lajin elinympäristön tilaa ja perhoslajistoa tulisi seurata noin 10 vuoden välein. Lisäksi olisi syytä tutkia tarkemmin lajin nykyisiä elinympäristövaatimuksia, kartoittaa lähialueen sopivia elinympäristöjä ja tutkia porojen laidunnuksen vaikutuksia lajin elinmahdollisuuksiin. Seuranta on aloitettu vuonna 2007 ja 2008 (Hyvärinen ja Sulkava 2009).

Taulukko 2. Pohjanvalkotäpläpaksupään olemassa olevien havaintopaikkojen jakautuminen suojelualueille, suojeluohjelma-alueille ja niiden ulkopuolelle sekä Metsähallituksen alueille. Lähde: ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmä 2.1.2007.

Omistaja	Natura	Luonnon-suojelualue	Luonnon-suojeluohjelma	Naturan tuoma lisäys	Suojelu yhteensä	Ei suojeltu	Kaikki yhteensä
Mh	1	1	–	–	1	–	1
muu	–	–	–	–	–	–	–
Yhteensä	1	1	–	–	1	–	1

Kirjallisuutta

- Huldén, L. (toim.), Albrecht, A., Itämies, J., Malinen, P. & Wettenhovi, J. 2000: Atlas of Finnish Macrolepidoptera. – Finnish Lepidopterological Society & Finnish Museum of Natural History, Helsinki. 328 s.
- Hyvärinen, E. & Sulkava, P. (toim.) 2009: Hyönteiskartoitukset Annjaloanjilla ja Toskaljärven ympäristössä Käsivarren erämaa-alueella 2007 ja 2008. – Käsikirjoitus, Metsähallitus, Vantaa. 54 s.
- Krogerus, H. 1972: The invertebrate fauna of the Kilpijärvi area, Finnish Lapland. 14. Lepidoptera. – Acta Societis pro Fauna et Flora Fennica 80: 189–222.
- Marttila, O. 2005: Suomen päiväperhoset elinympäristössään. – Auris, Rauha. 272 s.
- Pöyry, J. 2001: Perhoset. – Teoksessa: Ilmonen, J., Rytteri, T. & Alanen, A. (toim.) Luontodirektiivin kasvit ja selkärangattomat eläimet. Suomen Natura 2000 -ehdotuksen luonnontieteellinen arviointi. Suomen ympäristö 510: 101–121.
- Somerma, P. 1997: Suomen uhanalaiset perhoset. – Suomen ympäristökeskus ja Suomen Perhostutkijain Seura, Helsinki. Ympäristöopas 22. 336 s.
- Somerma, P. & Väisänen, R. 1993: Annalonjin luonnonsuojelun perhoslinja-laskenta kesällä 1992. – Baptria 18(3): 81–90.
- Sulkava, P. 2007: Lajien suojelutason raportointi EU:lle 2007 & Metsähallituksen vastuulajien tila 2006 -arviointi. Pohjanvalkotäpläpaksupää. – Julkaisematon raportti (asianumero 4915/41/2007), Metsähallitus, Vantaa, 21.12.2007. 13 s.
- Väisänen, R. & Somerma, P. 1988: Kaksi uutta perhosten kannalta merkittävää suojelualuetta – Saana ja Annjalonji. – Baptria 13: 75–85.

Metsähallituksen vastuulajien tilan ja suojelutason arviointi on tehty luontodirektiivin vuosia 2001–2006 koskevan raportoinnin yhteydessä. Suojelutaso ja sen osatekijät (levinneysalue, populaatio, lajin elinympäristö, ennuste lajin tulevaisuudesta) arvioitiin luokituksella suotuisa – epäsuotuisa riittämätön – epäsuotuisa huono. Arvioinnista vastasi Pekka Sulkava. Arviointiin osallistivat myös Petri Ahlroth ja Juha Pöyry ja sitä ovat kommentoineet useat asiantuntijat. Jari Ilmonen on toimittanut tämän lomakkeen arviointimateriaalin pohjalta ja Heikki Eeronheimo on osallistunut toimitustyöhön.

Suomen raportti EU:n komissiolle luontodirektiivin toimeenpanosta kaudelta 2001–2006 on osoitteessa: www.ymparisto.fi > Luonnonsuojelu > Suojeluohjelmat ja -... > Natura 2000 -verkosto > Raportti luontodirektiivin toimeenpanosta Suomessa 2001–2006

Luontodirektiivin raportoinnin laji- ja luontotyyppikohtaiset arvioinnit ja niiden yhteenvedot eri luonnonmaantieteellisiltä alueilta kaikissa EU-maissa ovat osoitteessa: <http://biodiversity.eionet.europa.eu/article17>

Suosittelava viittaus: Sulkava, P. & Ilmonen, J. 2009: Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006. Pohjanvalkotäpläpaksupää – *Hesperia comma catena* (Staudinger). – Tietolomake, lajit. Metsähallitus, 4 s. <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/pohjanvalkotaplapaksupaa_2006.pdf>

Ulkoasu ja taitto Marianne Katainen, kansikuva ja kartta Heikki Eeronheimo

© Metsähallitus 2009